

впорядкування своїх міст.

Натомість владу центральну здебільшого сприймають як джерело незручностей і психологічних стресів. Головна проблема полягає в тому, що навіть необхідні й корисні її реформи й заходи на практиці реалізуються в такий спосіб, що викликають справедливе обурення українців. Наприклад, край необхідна земельна реформа також має численні недоліки, які нівелюють її позитивний характер. Правильна по суті боротьба проти великих торговельних центрів та компаній, які успішно ухиляються від сплати податків шляхом оформлення своїх працівників як ФОПів, на практиці призводить до серйозних проблем реального малого бізнесу. Крім того, мери успішно використовують у своїх інтересах намагання Києва запровадити карантинні обмеження для стримування пандемії вірусу COVID-19, щоразу стаючи на бік місцевих підприємців.

Поки що зламати цю тенденцію критичного ставлення громадян до центральних органів влади не вдасться. Спокуса вирішити цю проблему тільки поліпшенням інформаційної політики не дасть тривалого результату. Проблему можна вирішити тільки перетворивши державу-контролера на державу-сервіс і, найголовніше, змінити філософію реформ: не нав'язувати їх зверху, а запитати у своїх виборців, які реформи потрібні їм.

ВГО «Комітет виборців України». URL: <http://www.cvu.org.ua/nodes/view/type:news/slug:hirshe-nizh-poperednyku-sluha-narodu-pokazala-rekordno-nyzkyi-rezultat-na-vyborakh-v-oblasnykh-tsentrakh>.

Со́за Відал Ана Катарі́на

студентка юридичного факультету
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Халапсі́с Олексі́й Владиславо́вич

доктор філософських наук, професор,
завідувач кафедри
соціально-гуманітарних дисциплін
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ
(м. Дніпро, Україна)

ТРАНСФОРМАЦІЯ ЦІННОСТЕЙ У СУЧАСНОМУ СУСПІЛЬСТВІ: СОЦІАЛЬНО-ФІЛОСОФСЬКИЙ ПІДХІД

Досвід розвитку суспільства доводить, що до проблеми цінностей найчастіше звертаються в кризові моменти. Цінністю варто вважати будь-яке благо (матеріальне чи нематеріальне), яке має суспільну значущість і корисність.

Відповідно, цінності можуть бути різними, і ставлення людей до них також.

Філософи різних часів розглядали проблематику цінностей під властивим своїй епосі кутом зору. Ми знайомі з ідеалізмом Платона та І. Канта, реалізмом Н. Макіавеллі, песимізмом щодо людської природи А. Шопенгауера. Триумф демократії в майбутньому бачили А. де Токвіль та С. Хантінгтон, а К. Маркс відстоював ідеї безкласового суспільства. Якщо узагальнити, то основною цінністю лібералізму є свобода, консерватизму – порядок, а соціалізму – рівність. Але сучасні ідеології є дещо розмитими, та й цінності перетинаються й об'єднуються в дещо принципово нове. Нижче ми спробуємо застосувати концепцію Р. Інглхарта [1] до сучасної соціальної філософії, якою вона є у ХХІ ст.

Р. Інглхарт виходив із того, що існують два ключові блоки цінностей: виживання («survival») та самовираження («self-expression»). Цінності виживання характеризуються прагненням людей та соціальних груп до задоволення потреб у їжі, праці, безпеці, захисті тощо. Вони характерні для доіндустріального та постіндустріального суспільства, коли війни, епідемії, голод ставили під загрозу саме існування майже кожної людини. Ці цінності можна охарактеризувати популярним кліше «Аби не було війни». Люди, прихильники цих цінностей, прагнули перш за все матеріальних благ, часто були кар'єристами, створювали сім'ї, виховували дітей, тобто їх поведінка була конформною та конвенційною.

Але після 1945 р. ризикогенність розвитку суспільства знизилася. Масові війни та голод у західних країнах відійшли в минуле. Молоді покоління росли, спостерігаючи науково-технічний прогрес та зростання рівня життя. Вони вже не бажали жити так, як батьки. Вони прагнули більшого – свободи слова, самовираження, плюралізму. Це вилилося в масові протести 1968 р., найяскравіші з яких відбувалися в Парижі. Ці протести виникли не на порожньому місці: вони мали і філософський супровід. Так, Ж.-П. Сартр був одним з ідеологів постмодернізму. Він обґрунтував тезу про те, що найнеобхіднішою умовою всілякої творчості є свобода свідомості щодо будь-якої реальності, і ця свобода повинна визначатися її «буттям-у-світі», яке полягає одночасно і в конституюванні світу, і у його ж зверненні в небуття. Конкретна життєва ситуація свідомості у світі має бути єдиною мотивацією для творення чогось нового [2, с. 48]. Такі філософські думки знайшли відгук у сприйнятті молоді. Ж.-П. Сартр був єдиною людиною, якого пустили всередину Сорбонни повсталі у 1968 р. студенти.

Цінності самовираження ще більше завоювали світ після 1991 р. Соціалістичний табір розпався, «холодна війна» завершилася, глобалізація відбувалася в інтересах США та їх союзників. Західний спосіб життя, культура, політичні стандарти та споживацькі тренди почали захоплювати незахідні за походженням суспільства. На нашу думку, символом перемоги Заходу над Сходом у цей період може стати довга черга в перший в СРСР «Макдональдс» у Москві в 1990 р. Відомий філософ-глобаліст Ф. Фукуяма вже гово-

рив про «кінець історії» та тріумф західної демократії [3, с. 62].

Але 2001 р. приніс несподіваний поворот: у західного (і не тільки) світу з'явився потужний ворог: глобальний тероризм. Відтепер цінності безпеки почали відвойовувати своє «місце під сонцем»: було посилено заходи безпеки на транспорті (не тільки авіаційному), зросла кількість камер, вводилися біометричні паспорти, знімалися відбитки пальців тощо. Демократичні за стандартами країни почали звертатися до недемократичних практик заради безпеки.

Ситуація посилилася у 2020 р., коли світ зіштовхнувся з пандемією коронавірусу. Це, очевидно, наймасштабніша епідемія у світі з часів «іспанського грипу» сторіччя тому. Відповідно, досвіду реагування на такі виклики в сучасних держав та суспільств просто не було. Відповіддю на це стали максимальні обмеження (закриття закладів, обмеження пересування, контроль за діями людей), які вводили відповідно до парадигми безпеки, і аж ніяк не самовираження.

Слід сказати, що ця пандемія – чи не найперша, яку людство спостерігає в режимі реального часу, відслідковуючи кожну подію та маючи змогу висловлювати свою думку в соціальних мережах. Така ситуація призвела до появи цілих течій «ковід-дисидентів» та «ковідіотів» (слово «Covidiot» стало одним із неологізмів 2020 року). Наявність у цих людей доступу до Інтернету зумовило появу та поширення низки конспірологічних «теорій» [4, с. 57]. На нашу думку, одна з ключових проблем карантину та самоізоляції – обмеження можливості показного споживання. Варто звернутися до тези французького філософа Ж. Бодрійяра, який говорив, що суспільство споживання – це система відносин у соціумі, за якої ключова функція належить відокремленому споживанню індивіда, опосередкованому ринком [5, с. 54]. А пандемія забрала цю можливість у мільярдів людей: під час локдауну купувати «публічно» (у магазинах) можна лише найнеобхідніше, а всі «престижні» покупки здійснюються через Інтернет. Втрачається психологічний аспект споживання, коли воно спрямоване не на задоволення матеріальних потреб, а на підвищення свого соціального статусу. Це ще один приклад перемоги цінностей «виживання» над цінностями «самовираження».

Отже, цінності виживання та самовираження існували протягом різних часів, але на короткий час після Другої світової війни людство надало перевагу останнім. Щоправда, сучасні глобальні загрози актуалізували питання безпеки та самозбереження, а це значить, що аксіологічна (ціннісна) криза є неминучою, що ми й спостерігаємо в умовах пандемії. На нашу думку, сучасні події також стануть предметом філософської рефлексії.

---

1. Inglehart R. F. Changing Values among Western Publics from 1970 to 2006. *West European Politics*. 2008. Vol. 31, № 1–2. P. 130–146.

2. Саноцька Н. Філософія екзистенціалізму про феномен творчості. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. 2012. № 723. С. 46–50.

3. Перепелиця Н. Френсіс Фукуяма про сучасні проблеми ліберальної демократії.

Evropsky politicky a pravni diskurz. 2018. Vol. 5, Iss. 6. С. 59–64.

4. Ключник Р. М. COVID-19 та масова свідомість. *Соціологічні дискурси: Матеріали IV Всеукраїнської наукової конференції молодих учених* (м. Дніпро, 4 грудня 2020 року). Дніпро: Формат А+, 2020. С. 56–58.

5. Бодрийяр Ж. *Общество потребления*. Москва: Республика, 2006. 269 с.

**Соколовський Олександр
Олександрович**
аспірант кафедри філософії
Національного університету
«Одеська юридична академія»
(м. Одеса, Україна)

РОЗВИНЕНА ПРАВОВА СВІДОМІСТЬ СОЦІУМУ – ПРІОРИТЕТНА МЕТА ПРОГРЕСИВНОЇ ДЕРЖАВИ

Правова свідомість тісно пов'язана з широким колом філософських та соціально-правових питань, вирішення яких, поряд із прогресивним станом самої свідомості, є визначальним фактором підвищення ефективності юридичного регулювання та становлення громадянського соціуму.

Взаємні відносини між різноманітними суспільними суб'єктами регулюються комплексом соціально-правових нормативів. Відрізняючись один від одного характерними властивостями, вони повинні формувати чітку систему взаємокомпенсуючих та взаємостримуючих правил упорядкування соціального буття. Правосвідомість, безумовно, впливає на процеси творення та реалізації юридичних нормативів, займає чільне місце в загальній інтегрованій, комплексній системі регулювання процесів суспільного життя. Важливо, щоб стан такої форми свідомості був гарантією врахування інтересів і потреб, захисту прав і дотримання обов'язків усіх учасників соціальних відносин на шляху до становлення громадянського суспільства та правової держави.

Правова свідомість характеризує об'єктивну нормативність юридичного буття, закономірності його протікання, відображає юридичну дійсність. Вона перебуває в процесі безперервного цілеспрямованого розвитку залежно від тенденцій розвитку суспільних відносин, від завдань і функцій держави, від еволюції правової системи. Правосвідомість не тільки віддзеркалює реальну юридичну дійсність, а також бере участь у її конструюванні, перетворенні, оскільки виступає спонукальним, провідним, визначальним чинником ефективної людської діяльності.

Громадяни активно сприймають, усвідомлюють позитивні юридичні норми, коригують свою поведінку відповідно до встановлених у цих постулатах правил. Положення законів та інших нормативно-правових актів впливають на розуміння індивідом своїх декларованих можливостей у процесі задоволення потреб та досягнення інтересів. А. Є. Адамов переконаний, що